

*Автор – учитель української мови та літератури
Славутицької ЗОШ I-III ступенів № 4
Живець Людмила Миколаївна*

Українська література

5 клас

Тема. Рідна Україна. Світ природи.

Тема уроку. Костянтина Малицька. «Чом, чом, чом, земле моя..». Відтворення художнім словом почуття любові до рідної землі. Вірш-пісня, що стала народною.

Мета уроку: ознайомити учнів із життям і творчістю письменниці, її віршем-піснею «Чом, чом, чом, земле моя ...», допомогти зрозуміти ліричність твору; розвивати навички виразного читання поетичних творів, уміння визначати художні засоби, використані в поезії; виховувати почуття патріотизму, любові до рідної землі .

Тип уроку: урок засвоєння нових знань

Обладнання: портрет К.Малицької, збірка її творів, запис пісні у виконанні Д.Гнатюка, ілюстрований матеріал, мультимедійна система.

Форми роботи: робота в групах, самостійне виразне читання, метод «Прес», розповідь, бесіда, колективна робота.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Мотивація навчальної діяльності

Мій рідний край, моя земля

Велика-превелика,

Є в ній ліси, степи, поля,

Моря, і гори, й ріки...

Важко назвати поета, письменника, який би не звертав своє слово до рідної Вітчизни - України. У творах вони з любов'ю відтворюють чарівну природу з оксамитом степів, гаїв та дібров, зелених лісів, синню чистих

озер і тихоплинних рік. Ніякій силі не осквернити тієї землі, «що освятив Тарас своїми муками-ділами».

Україну прославили у віках її видатні сини й дочки. Це філософ і поет, мандрівний вчитель Григорій Сковорода, це Каменярь - Іван Франко, геніальна Леся Українка. Оспівували Україну «струни Лисенка живії, і слави золота зоря круг Заньковецької Марії».

Україна завжди була багата на самобутні таланти, і серед них чимало обдарованих жінок. Про одну з них сьогодні й піде мова. Це Костянтина Малицька.

III. Оголошення теми, мети уроку (слайди 1- 2)

Сьогодні на уроці ми познайомимося із життям К.Малицької, її віршем-піснею «Чом, чом, чом, земле моя...». Завдання, які необхідно виконати – порівняти зміст вірша і зміст пісні, знайти відмінності, зрозуміти ліричність твору, розвивати навички виразного читання, вміння визначати художні засоби, висловлювати власні думки щодо вірша-пісні.

IV. Актуалізація опорних знань учнів.

1) Вільне письмо – завдання - асоціація «Я – патріот...», « Мій рідний край»

(слайд 3). Завдання виконується в групах.

2) Показ слайдів про красу природи рідного краю, вислови з поетичних рядків українських поетів (слайди 4-8).

V. Сприйняття й засвоєння навчального матеріалу

1. Вступне слово вчителя (слайд 9).

Чайка Дністрова, Віра Лебедова. Так підписувала свої вірші та оповідання Костянтина Іванівна Малицька - народна вчителька і велика патріотка, дитинство якої минуло в мальовничому селі Кропивнику, що на Прикарпатті. Усе своє доросле життя вона присвятила активній культурно-просвітницькій діяльності, її енергії можна було позаздрити. Вона встигала приділяти увагу й організації жіночих громад у Чернівцях та Львові, і перекладацькій роботі, її вірші надихали молодь ставати до лав Українських січових стрільців.

Патріотизм письменниці викликав роздратування у царських чиновників, тому її було вислано зі Львова до Сибіру. Але й там вона заявила про себе, організувавши у далекому Красноярську українську школу.

Повернувшись після п'яти років заслання до Львова, мужня жінка присвятила своє життя науці й культурі. Тривалий час працювала в бібліотеці імені Василя Стефаника Академії наук України. Писала поезію, оповідання для дітей, видала чудову збірку «Малі герої», редагувала дитячий журнал «Дзвінок», у якому ще в 1886 році були надруковані її перші вірші.

К.Малицька - педагог-письменниця, організатор читальні, редактор, перекладач, громадський діяч, просвітелька, патріот.

Костянтина Малицька - різнобічно обдарована людина, яка палко любила свій край. Свою любов вона передала у вірші «Чом, чом, чом, земле моя...», який став народною піснею.

2. Опрацювання твору « Чом, чом, чом, земле моя ...»

- 1) Виразне читання вірша вчителем.
- 2) Обмін враженнями від вірша.
- 3) Історія створення пісні «Чом, чом, чом, земле моя» (слайд 10).

Ця пісня написана в 1904 році, коли її авторка працювала на Буковині вчителькою. На початку сімдесятих років, завдяки Буковинському ансамблю, його художньому керівнику А. Кушніренкові та могутньому таланту Гнатюка, в репертуарі якого ця пісня була майже 30 років, пісня народжується вдруге, розходить по Україні. **Автор музики Денис Січинський.** Під час свят та урочистостей виконується вона як гімн матінці-землі.

- Прослухайте, будь ласка, пісню. **Звучить пісня «Чом, чом, чом, земле моя».**

- Чи доводилося вам чути цю пісню?

- Які почуття викликала у вас пісня?

- 4) Словникова робота (слайд 11).

Уздріла – побачила; **чом** – чому; **манить** – приваблює; **в цвіті літ** – у розквіті літ, **пташня** – птаство, птахи.

- 5) Теорія літератури (слайд 12).

Вірш – пісня (учні записують визначення в зошиті)

Риторичні запитання.

6) Самостійне читання вірша-пісні учнями.

7) Бесіда.

- Як ви зрозуміли назву твору?

- Кому адресована поезія Костянтини Малицької «Чом, чом, чом, земле моя»?

Обґрунтуйте відповідь рядками з вірша.

- Чи можна цю пісню назвати патріотичною?

8) Метод «Прес». Сформулюйте та висловіть свою думку про те, що твір « Чом, чом, чом, земле моя ...» - вірш-пісня, за такою схемою **(слайд 13)**:

Твір « Чом, чом, чом, земле моя ...» - вірш-пісня, тому що...

Наприклад ...

Отже...

9) Ідейно – художній аналіз твору (колективна робота) **(слайд 14)**

- Яка тема твору? (Відтворення щирих почуттів ліричного героя, який захоплюється красою рідної землі)

- Яка ідея твору? (Возвеличення прагнення людини любити свій рідний край, за який пролито кров)

- Яка основна думка? (Бути патріотом)

- Жанр: вірш – пісня.

- Які художні засоби використала поетеса?

- Яка роль риторичних запитань?

10) Слово вчителя.

У поезії письменниця звертається до землі як до живої істоти. Авторка пояснює дітям значення поняття «рідний край», батьківщина - це місце, де ти народився, де живуть твої батьки, друзі. Ця земля найдорожча, бо вона полита кров'ю предків:

Тут, тут, тут діди твої

пролили кров свою

за віру і народ.

Зміст вірша - пісні близький і доступний кожному, торкається найпотаємніших струн душі. Авторка ставить питання: чому земля така люба, чому чарує своєю красою, чим притягує до себе пташиний спів і плін річок. І сама дає на них відповіді:

Тим, тим, тим, дитино, знай,
що тут ти вперше світ
уздріла в цвіті літ.

Тим, тим, тим, дитино, знай,
що води ці й ліси – твій рідний край.

VI. Закріплення знань, умінь і навичок

Проблемно-пошукове завдання: (слайд 15)

З'ясуйте, чому цей вірш став популярною народною піснею.

VII. Підсумок уроку

- Що на уроці сподобалось?
- Що візьмете з уроку в життя?

Висновок учителя.

Ми живемо на прекрасній землі, ми діти цієї землі, і від нас залежить, чи побачать нащадки такі дивовижні пейзажі нашої країни. У кожного рідний край, один-єдиний. І куди б не закинула нас доля, ким би ми не стали в житті, нам ніколи не забути стежинки до рідного дому. Ми завжди бережемо в пам'яті все, що пов'язане з рідним куточком.

«Всі ми повинні робити можливе і неможливе, щоб зберегти для прийдешніх поколінь початок початків нашої любові – землю, Вітчизну, планету!»

Ім'я К.Малицької назавжди увійшло в історію українського народу, та якби вона більше нічого не зробила в житті, то цілком досить однієї пісні «Чом, чом, чом, земле моя!»

IX. Домашнє завдання (слайд 16)

1. Вивчити напам'ять « Чом, чом, чом, земле моя ...»
2. Завдання на вибір:

- 1) Намалювати ілюстрації до твору.
- 2) Написати твір-мініатюру «Краса природи» чи акровірші на теми:
«Батьківщина. Земля. Рідний край».

X. Оцінювання